

Gespreksleider Guy Janssens stelt dat het beleidsdomein 'welzijn' een onderdeel is van het Cultureel Verdrag tussen Vlaanderen en Nederland. De voorbije jaren werden er in het kader van het Cultureel Verdrag tal van activiteiten georganiseerd rond welzijn. Niettemin is welzijn niet het meest voor de hand liggende beleidsdomein onder het Cultureel Verdrag. De naam Cultureel Verdrag roept samenwerking op rond cultuur, rond taal ook. In het kader van de Nederlandse Taalunie bijvoorbeeld, plegen de bevoegde Ministers op geregelde tijdstippen overleg. De huidige bewindslieden bevoegd voor welzijn, Vlaams Minister Vanackere en Nederlands Staatssecretaris Bussemaker, bekleden hun functie nog niet heel lang en maken vandaag voor het eerst kennis met elkaar. Het initiatief van het Cultureel Verdrag is zodoende een mooie aftrap voor nauwere samenwerking en overleg.

Het debat zal handelen over marktwerking in de sectoren van zorg en welzijn. De voorbije tien jaar werden veel sectoren in Europees kader geliberaliseerd. Niemand kijkt nog vreemd op van de vrijmaking van de energiesector, de telecomsector en de vervoersmarkt, maar in de sectoren van welzijn en zorg, lijkt marktwerking vooralsnog minder evident. De gespreksleider vraagt zich aldus af op welke manier de bewindslieden aankijken tegen marktwerking in de welzijnssector.

Staatssecretaris Bussemaker stelt dat zij een ongemakkelijke verhouding heeft tot het begrip marktwerking, als het gaat om zorg en welzijn. Dit gegeven haar politieke achtergrond (sociaal-democraat) en de huidige politieke constellatie in Nederland, waar het een politiek beladen term is geworden. Het beeld van de autonome cliënt op de vrije markt spreekt haar niet aan. Er mag immers niet vergeten worden dat het in de zorg vaak gaat om groepen als verstandelijk gehandicapten en demente ouderen, voor wie het begrip "keuze" een andere betekenis heeft dan voor mensen die midden in het leven staan.

De Staatssecretaris vindt het wél belangrijk dat er een groter, meer gevarieerd, keuzeaanbod komt voor deze groepen die lange tijd geen andere keuze hadden dan te verblijven in een grote instelling aan de rand van de stad. Het is belangrijk om het concept marktwerking eerst uit te klaren. Gaat marktwerking om het stimuleren van kwaliteit, het meer transparant maken van verschillen in kwaliteit en van de individuele voorkeuren of gaat het om concurrentie op prijs? Bij de concurrentie op prijs heeft de Staatssecretaris de nodige bedenkingen en aarzelingen, maar het stimuleren van creativiteit, en diversiteit (met name in woonvormen), wat gepaard gaat met het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid, dat spreekt de Staatssecretaris wel erg aan.

Het valt Staatssecretaris Bussemaker op dat bepaalde maatschappelijke groeperingen in Nederland zich het begrip marktwerking toe-eigenen in de interpretatie die zij er zelf aan willen geven. De Socialistische Partij zegt bijvoorbeeld dat marktwerking in de zorgsector zonder meer uitgesloten is. Maar als zij de socialistische kamerleden dan vraagt of ze vinden dat iedereen in hetzelfde hokje moet worden geduwd en precies dezelfde zorg moet krijgen, dan zijn ze het daar niet mee eens. Aan de andere kant vinden de liberale partijen dat alles via persoonsvolgende budgetten moet lopen omdat mensen dan zelf kunnen kiezen. Zelf ziet de Staatssecretaris het liefst dat er meerdere opties zijn, waardoor er ruimte blijft voor keuzevrijheid en differentiatie. Daarbij houdt zij steeds het beeld voor ogen van mensen die zwaar zorgafhankelijk zijn en die slechts in beperkte mate de regie over hun eigen leven hebben, zoals demente ouderen, mensen met zware psychiatrische problemen en verstandelijk gehandicapten.

Wat de WMO, de wet op de maatschappelijke ondersteuning, betreft vindt zij het bijzonder jammer dat het eerste invoeringsjaar van deze wet bijna geheel gevuld was met brandjes die zij moest blussen in de sfeer van de huishoudelijke verzorging. In de wet is de huishoudelijke verzorging onder de bevoegdheid van de gemeenten gekomen en moeten de gemeenten

deze via Europese aanbestedingsregel openbaar aanbesteden. Zij is als nieuwe bewindspersoon op een rijdende trein gesprongen, maar achteraf betreurt zij deze verplichting ten aanzien van de gemeenten. Het probleem bij die aanbestedingen is net dat er bij de invoering van de wet veel te veel op prijs werd aanbesteed. Inmiddels hebben gemeenten aanvullende voorlichting gekregen van het Ministerie met onder meer de brochure "Sociaal overwogen aanbesteden". De prijsconcurrentie van de openbare aanbestedingen spreekt de Staatssecretaris niet aan, maar gemeenten ervan bewust maken dat ze sociale eisen kunnen stellen aan zorgaanbieders, daar staat ze wel achter.

Minister Vanackere is blij met het Vlaams-Nederlandse begrippenkader, omdat het de communicatie vergemakkelijkt. Ook een begrip als 'marktwerking' zou, ter bevordering van een zindelijke discussie, baat kunnen hebben bij een meer zorgvuldige omschrijving en invulling.

Ook Minister Vanackere vindt de idee van een autonome cliënt die assertief en goed geïnformeerd is en zorgeloos vrije keuzes kan maken op de markt van zorg en welzijn, een fictie. Zodra het gaat over kwetsbare en gekwetste mensen is het beeld van een individuele consument die vrije keuzes maakt en de motor vormt voor kwaliteit, eigenlijk onzin. Ook persoonsgebonden budgetten of 'rugzakjes' waarmee wordt gekeken welke zorg iemand nodig heeft en wat daar budgettair aan kan worden gekoppeld, moeten niet worden gezien als een invulling van marktwerking. Anderen verstaan onder marktwerking dan weer dat private initiatieven zich mee op de markt plaatsen als aanbieder van zorg. Dit is in sommige sectoren, waaronder de kinderopvang, al het geval. In Vlaanderen is de zelfstandige sector goed voor 40% van het aanbod. Elke invulling van het begrip 'marktwerking' roept aldus nieuwe vragen op. Alvorens een zindelijke discussie te kunnen houden, moeten we ons afvragen wat de kern is van het sociaal werk, van de sociale activiteit die wordt uitgeoefend, en definiëren wat kwaliteit is. Nevenactiviteiten (zoals het verzorgen van maaltijden in gemeenschapsinstellingen) moeten daarbij buiten beschouwing worden gelaten. In sommige gevallen kan er worden samengewerkt met private partners om een zorggarantie voor elkaar te krijgen. Het kunnen verschaffen van een kwaliteitsvolle zorggarantie, is de kern van de zaak. Het kan dus best zijn, dat particuliere instellingen een rol vervullen in het aanbod. Maar dat is niet hetzelfde als "de" markt loslaten op groepen van kwetsbare zorgvragers.

Mevrouw Bussemaker stelt dat in Nederland zorginstellingen door iedereen opgericht konden en kunnen worden. Vervolgens was er wel een strakke reglementering bij de financiering, die immers van de overheid kwam. Maar de tijd staat niet stil. Het stelsel voor langdurige zorg (de AWBZ) past niet meer bij de huidige tijd. Diversiteit in behoefte en kwaliteit krijgen te weinig aandacht. Op dit moment wordt in Nederland bijvoorbeeld overwogen of de functie 'wonen' niet uit de langdurige zorg gehaald kan worden. Voor verstandelijk gehandicapten zou dat de keuzevrijheid over hoe men wil wonen, namelijk veel groter maken. Dit vindt de Staatssecretaris echter geen marktwerking, want de cliënt kan een keuze maken voor een woonvorm, maar tegelijkertijd zorgt de overheid er wel voor dat er voldoende aangepaste woningen beschikbaar zijn, er een systeem van huurtoeslag is en gemeenten moeten helpen om woningen aan te passen. De Staatssecretaris begrijpt dat de problematiek van de wachtlijsten op dit moment sterk speelt in Vlaanderen. Wachtlijsten zijn in Nederland op dit moment geen urgent punt meer in het publieke debat. Wat niet wil zeggen dat er helemaal geen wachtlijsten meer zijn. Die zijn er wel, met name in de jeugdzorg en ook in de sector van dementerende ouderen en gehandicapten zijn er plaatsen te kort. In de periode van haar voorgangster Margo Vliegthart, speelde het item veel heftiger. Instellingen werden toen financieel beloond als ze extra plaatsen creëerden. Vandaag is er een intensief bouwprogramma gaande om de wachtlijsten te bestrijden. De Staatssecretaris vindt het uitermate belangrijk dat nieuw geld heel gericht wordt ingezet en niet zomaar wordt toegevoegd aan reguliere budgetten. Extra geld is er alleen - als "boter bij de vis" - voor degenen die bijzondere inspanningen leveren om het wachten op een plekje tegen te gaan. Overigens zijn extra geld en extra bouw niet de enige antwoorden op het

probleem. Wat de Staatssecretaris de meeste zorgen baart, is het gebrek aan geschikt personeel. Nu werkt 12,5% van de beroepsbevolking in de zorg. Tegen 2025 zou dat tot 25% moeten oplopen om te kunnen beantwoorden aan de stijgende zorgbehoefte.

Minister Vanackere stelt dat bij het bestrijden van de wachtlijsten, niet enkel mag worden gefocust op het wegwerken van het tekort aan aanbod. Er moet ook een grondige analyse worden gemaakt van wat er schuilgaat achter de stijgende vraag. In de bijzondere jeugdzorg in Vlaanderen bijvoorbeeld, komen er jaarlijks 1.000 zorgvragers bij. Hier volstaat het niet om steeds maar weer plaatsen bij te creëren, we moeten ons afvragen hoe het komt dat die vraag zo sterk stijgt en wat er precies achter die vraag schuilgaat. In de sector van de personen met een handicap, stelt de Minister vast dat de wachtlijst van 2003 ondertussen 3 keer weggewerkt is, maar toch is het aantal wachtenden ondertussen meer dan verdubbeld. Nieuw aanbod wordt in de praktijk altijd ingehaald door extra vraag. Wat schuilt daar achter? Bij het wegwerken van wachtlijsten, is geld één aspect. In Vlaanderen is hier de voorbijgane tijd ook veel geïnvesteerd. In een nog sneller tempo geld investeren, zou niet meer verantwoord zijn. Het volstaat niet dat een Minister nog meer plaats vrijmaakt in de begroting. Er moeten ook mensen zijn die zinvol aan de slag kunnen met het geld. Minister Vanackere hoopt dat gezien de alsmaar toenemende zorgvraag één op de drie jonge mensen vandaag kiest voor een zorgberoep.

Minister Vanackere citeert met allerlei slagen om de arm een man, die vertelde over zijn dementerende vader. De man had elf kinderen (waaronder de zegsman) en heeft daar met een bescheiden inkomen altijd voor kunnen zorgen. En nu zouden die elf kinderen samen niet voor hem kunnen zorgen zonder de hulp van de overheid? Minister Vanackere is zich ervan bewust dat het leven veranderd is en de combinatie van een gezin en een loopbaan tegenwoordig veel meer inspanningen vraagt. Toch wil hij de uitdagende woorden van deze man aanhalen om de vraag te stellen wat wij definiëren als zorg waarbij de overheid moet tussenkomen? Een overheid moet ervoor waken dat zorg en hulp beschikbaar blijven voor hen die ze het meeste nodig hebben.

Ook Staatssecretaris Bussemaker herkent zich in de vraag of alle problemen aangepakt moeten, of beter kunnen, worden met gespecialiseerde, landelijk aangestuurde, beroepsmatige zorgverlening aan individuele personen. Ze refereert aan het snel groeiende aantal jongeren met indicaties in het spectrum autistische, autistiforme of ADHD-aanverwante stoornissen. Deze zorg is in snel tempo aan het medicaliseren. Het is haar voornemen om dit zorgaanbod uit de AWBZ te halen. In de WMO, zoals deze in Nederland per 2007 is ingevoerd, hebben de gemeenten de opdracht de participatie van de burgers te vergroten. Rechten c.q. aanspraken van individuele burgers op noodzakelijke zorg (zoals huishoudelijke verzorging en hulpmiddelen) blijven, maar kunnen op lokaal niveau op een andere manier vertaald worden in oplossingen. Als mobiliteit het probleem is, hoeft een scootmobiel niet het enige antwoord te zijn. Iemand die eenzaam is en volgens de wet recht heeft op een scootmobiel om zich makkelijker te kunnen verplaatsen, is niet geholpen met enkel die mobiel. Er moet ook een plek zijn waar hij naartoe kan. Gemeenten worden opgeroepen tot creativiteit. Niet elke hulpvraag hoeft een individuele vertaling te krijgen. Dat kan ook een collectief arrangement zijn waarbij onderlinge betrokkenheid tussen mensen meespeelt. Belangrijk is om bij dit soort omschakelingen te kiezen voor een voorzichtig tempo, met veel samenwerking tussen landelijke en lokale overheid.

Minister Vanackere vindt dat de situatie in Vlaanderen enigszins anders is. Vlaamse en Nederlandse gemeenten zijn niet goed te vergelijken, de cultuur is sterk verschillend. Anderzijds zou het aanbod van buitenschoolse opvang in Vlaanderen onmogelijk gerealiseerd kunnen worden zonder de medewerking van de gemeenten. Andere sectoren zoals de zorg voor verstandelijk gehandicapten ziet hij echter ook op de langere termijn niet gedecentraliseerd worden naar de lokale overheid. Voor een aantal sectoren behoort decentralisering naar lokale overheden wel tot de mogelijkheden. Minister Vanackere is er

ook van overtuigd dat de provincies in bepaalde opzichten een rol kunnen spelen in het welzijnswerk doordat zij toch de klemtoon kunnen leggen op behoeften die verschillen per regio. Minister Vanackere beklemtoont dat het niet de bedoeling is om de verantwoordelijkheid af te schuiven op een lokale overheid: de Vlaamse overheid wil bondgenoten zoeken om problemen samen op te lossen.

Gespreksleider Guy Janssens vraagt de bewindslieden hoe zij verdere uitwisseling en samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland, ook in Europees kader, zien. Vertonen de Vlaamse en de Nederlandse welzijnssector voldoende gelijkenissen om in de toekomst echt te gaan samenwerken?

Staatssecretaris Bussemaker merkt op dat de twee modellen (Vlaanderen en Nederland) niet in alle opzichten vergelijkbaar zijn. Juist daarom vindt zij het zo nuttig om te leren van elkaar. Het accent moet liggen op het uitwisselen van ervaringen. Dat sluit ook aan op wat op EU-niveau gaande is. De manier waarop in Nederland de WMO is ingevoerd kan bijvoorbeeld interessant zijn, maar met de dwingende aanbestedingsplicht die in die wet vervat zit, was en is zij minder gelukkig. Je moet de lagere overheden niet gek maken met het invullen van eindeloze formulieren. Als we willen dat er op lokaal niveau meer samenhang komt, dan moeten we gemeenten de ruimte geven om partijen bij elkaar te brengen.

Minister Vanackere stelt dat België, met daarin Vlaanderen, en Nederland, in Europese fora, als het erop aankomt, meestal al wel dezelfde lijn trekken en het Rijnlandmodel verdedigen. Solidariteit ligt hieraan ten grondslag. In Vlaanderen gaat 61% van het zorgbudget (van de RIZIV-uitgaven) naar 5% van de bevolking: een relatief kleine groep mensen met grote problemen. Minister Vanackere ziet hierin een teken van beschaving, de bereidheid om de nodige middelen uit te trekken voor degenen die ze het hardst nodig hebben. Dit model staat in schril contrast met het model dat aan de overkant van de Oceaan wordt gehanteerd en de Minister hoopt dat Vlaanderen en Nederland aan hetzelfde zeel zullen blijven trekken om dit model te verdedigen.

Hierna geeft moderator Guy Janssens de mensen in de zaal de gelegenheid vragen te stellen.

Mw. Van den Klinkenberg vraagt de bewindslieden of in Nederland de gemeenschapszin niet meer in de verf kan worden gezet in de wet. Zodat de WMO behalve op participatie ook de klemtoon legt op gemeenschapszin. Kan Nederland op het vlak van gemeenschapszin niet veel leren van Vlaanderen? Zij denkt hierbij met name aan het probleem van de hangjongeren.

Minister Vanackere nuanceert de sterke gemeenschapszin in Vlaanderen. Het is zeker waar dat Vlaanderen op dat vlak een rijke traditie koestert, maar de evolutie is wel zorgwekkend, dus Nederland moet geen complexen hebben t.o.v. Vlaanderen wat dat betreft. Wel denkt Minister Vanackere dat Vlaanderen en Nederland samen kunnen kijken hoe gemeenschapszin kan worden bevorderd, als een deel van de oplossing voor maatschappelijke problemen. Staatssecretaris Bussemaker stelt dat het heel moeilijk is om het bevorderen van gemeenschapszin in wetgeving vast te leggen. Het moet vooral gebeuren, met name op lokaal niveau, met andere organisaties erbij, zoals woningbouwcoöperaties, scholen, vrijwilligersorganisaties en andere organisaties uit het middenveld. Het is absoluut niet de bedoeling om weer nieuwe lokale bestuurslagen en professies te creëren, bestaande functies moeten aan elkaar gekoppeld worden. In het jeugd- en jongerenwerk bijvoorbeeld, moet de link worden gemaakt met de brede school, met de sportvereniging enzovoort. Het samenbrengen van bestaande functies vraagt om veel creativiteit en de overheid kan die stimuleren, maar niet zelf teweeg brengen. Inspirerende voorbeelden moeten worden verspreid, maar de Staatssecretaris is er geen

voorzitter van om alles in één mal te gieten en die vervolgens voor te stellen als dé manier om gemeenschapszin te bevorderen.

Minister Vanackere treedt de Staatssecretaris hierin bij en stelt vast dat het heel moeilijk is om solidariteit te bevorderen. Hij verwijst naar de mantelzorgpremie die vandaag in 2 op de 3 Vlaamse gemeenten wordt toegekend. Op zich is de Minister voorzitter van deze premie en meent hij dat die het best door alle Vlaamse gemeenten zou worden toegekend. Mensen die oprecht en vanuit een vrijwillig engagement zorg dragen voor een ander, mogen hiervoor beloond worden. Anderzijds moet een overheid heel voorzichtig zijn bij het uitdrukken van waardering voor een vrijwillig engagement in geld. Staatssecretaris Bussemaker herkent zich hierin. Het Nederlandse mantelzorgcompliment, ook een rijdende trein bij haar aantreden, heeft haar wel eens doen verzuchten: "Waar zijn we aan begonnen". We moeten de waardering voor wat mensen doen niet altijd willen 'monetariseren', want dat leidt alleen tot frustraties en klachten over welk engagement al dan niet het recht op een premie of compliment verleent.

Minister Vanackere sluit af met als stelling te poneren, dat bij een gebrekkige formulering van kwaliteit, marktwerking niet in het belang van de klant zal zijn. In de tertiaire sector is altijd veel ruimte geweest voor creativiteit. Ook activiteiten in de commerciële sfeer kunnen inspirerend zijn. Maar marktwerking of invoering van bepaalde commerciële mechanismen zullen er nooit toe mogen leiden dat beknipt wordt op de kwaliteit.